

Oponentský posudek diplomové práce Petry Klimešové
Syntaktický vztah shody (se zvláštním zřetelem ke shodě predikátu se subjektem)

Diplomová práce Petry Klimešové má tři hlavní části. První je teoretická: shrnuje z dosavadní odborné a rádcovské literatury o češtině poznatky a tvrzení o kongruenci počínaje obecně jejím místem mezi syntaktickými vztahy a konče jednotlivými netriviálními typy shody přísudku s podmětem. Vychází přitom zejména z tradiční závislostní syntaxe. Průzkum tvrzení v literatuře ukázal jednak případy, na něž se názory rozcházejí, jednak případy opomenuté. Kvituji s potěšením, že se diplomantka nenechala zlákat terminologickými novotami některých novějších prací a píše tradičně o „shodě predikátu se subjektem“ (či dokonce „přísudku s podmětem“). Rozumný je její návrh odlišovat od shody (= kongruence) kategorií jejich „stejnost“ (s. 13) i popis sémantického rozdílu mezi dvojicemi substantiv typu *město Praha* a typu *chudák maminka* (s. 16). Pochybnosti mám o pravdivosti nedoloženého tvrzení, že typ *města byly zničené* je v méně formálních psaných projevech častější než noremní *města byla zničena* (nehledě na to, že kromě shody se oba typy liší i tím, zda je v nich užito přídělní, nebo adjektiva, s. 19), i o tom, že výraz *spousta* může fungovat jako příslovce (s. 22). V souvislosti s rodovou hierarchií, o níž se v práci píše na s. 26, mi nikdy nebylo jasné, na základě čeho byla vysouzena přednost maskulina inanimata před femininem; je-li to jasné autorce práce, ať mi to vysvětlí.

Druhou – zdá se mi, že nejslabší – část práce tvoří korpusový výzkum shody přísudku s několikanásobným podmětem, jehož složky jsou ve vztahu vylučovacím, odporovacím a stupňovacím. Z důvodu, který mi není jasný, byly vyhledávány jen takové podmínky, v nichž byly obě/všechny složky v singuláru. Korpusový materiál zde není uveden v úplnosti; to není míněno jako výtka, avšak to, co o něm diplomantka prozrazuje exemplifikací, vyvolává silné pochyby o spolehlivosti analýzy. Zaprvé při popisu filtrace (s. 31) jsou jako neodpovídající dotazu označeny příklady, které mu odpovídají, a byly tedy odfiltrovány omylem (*Fred nebo Patrick Wallingford* i *středa nebo čtvrtek* jsou několikanásobné podmínky), případně je chybně uveden důvod vyřazení příkladů, které byly vyřazeny správně (*Petr nebo Pavel*). Zadruhé pokud jde o poměr vylučovací, diplomantka ho hledala podle spojovacích výrazů a nevezala přitom v potaz, že nejčastější vylučovací spojky mohou vyjadřovat (a možná i častěji vyjadřují) poměr slučovací. Z více než dvaceti příkladů na s. 35 myslím není ve vylučovacím vztahu ani jediný. Ex post k tomu autorka práce připojuje poznámku č. 95; v ní uvádí tradiční, „logické“ rozlišení obou poměrů, nikoli Danešovo „pragmatické“, které pokládám za rozumnější. Namísto situace u vylučovacího vztahu tak její výzkum ukazuje situaci u spojek *nebo* a *či*, což je rovněž legitimní, avšak což neodpovídá jejímu přístupu. Zatřetí ve dvou ze čtyř příkladů odporovacího vztahu mezi složkami, z nichž jedna je v singuláru a jedna v plurálu (s. 38), je ve skutečnosti vztah stupňovací (včetně toho příkladu, který diplomantka označuje jako výjimečný). Autorka práce uvažuje u vylučovacího a odporovacího vztahu o tom, že na číslo přísudkového slovesa má vliv významová stránka vztahu (disjunktivnost, platnost jen jedné ze složek); kupodivu tuto hypotézu nevznáší u poměru stupňovacího, ač by se tam nabízela (stupňování je sumativní a přísudek byl relativně často v plurálu), a místo ní vznáší jinou – o možnosti chápat stupňování jako pouhé slučování.

Třetí část práce tvoří vyhodnocení dotazníků, zadaných studentům FF UK. Diplomantka vytypovala deset problematických případů shody a stanovila si na základě odborné literatury, svého korpusového výzkumu a dotazníkového předvýzkumu hypotézy; vyhodnocování dotazníků pak prováděla ve vztahu k těmto hypotézám. Je škoda, že všech deset sledovaných typů nebylo obsaženo ve všech verzích dotazníku; býval bych to považoval za cennější než

přítomnost tak velikého množství vět odvádějících pozornost (v situaci, kdy je sledováno deset jevů najednou, by si snad i těchto deset jevů mohlo odvést pozornost navzájem...). Vyhodnocení dotazníků je provedeno pečlivě, byť ne zcela přehledně; lze k němu mít arci řadu dílčích připomínek a podnětů. Např. u subjektu nevyjádřeného, známého z předchozí věty, by mohla hrát roli jednak stejnost, nebo naopak rozdílnost čísla (*řada dětí* × *statisíce mužů*), jednak číslovkový, nebo substantivní charakter kvantifikátoru (táž dvojice příkladů), jednak těsnost spojení (podřadné souvětí, souřadné souvětí, různost větných celků): neukázaly diplomantce dotazníky nějaké odlišnosti v těchto parametrech? Dále lze proti typu (*ten*) *trdlo kluk* postavit variantu (*to*) *trdlo Pepík*, která by mohla vést k opačné preferenci. Za důležité považuji diplomantčino zjištění, že respondenti volí v naprosté většině shodu s výrazy *stovky*, *milióny* a *statisíce* a chápou je jako podmět (ve výuce jsem se o intuitivní preferenci formálního přístupu v této věci opakovaně přesvědčil).

Po formální stránce je práce přijatelná, čtenější je snad jen opominutí čárky po vložené vedlejší větě. Za zmínku stojí záměna textových orientátorů „výše“ a „níže“ na s. 11. Posuzovaná diplomová práce splňuje obvyklé nároky, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení známkou velmi dobře.

Praha 9. ledna 2011

doc. Mgr. Robert ADAM, Ph.D.